Finnwatch ry:n lausunto
Eduskunnan talousvaliokunnalle
9.9.2021

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Geologian tutkimuskeskuksesta annetun lain muuttamisesta, HE 211/2020 vp

Hallituksen esityksen tarkoituksena on siirtää Geologian tutkimuskeskuksen toimialaan kuuluvien kansainväliseen toimintaan liittyvien kahdenvälisten asiantuntijapalveluiden hallinta erikseen perustettavalle yhtiölle. Perustettava osakeyhtiö olisi valtion omistama, ja sen omistajaohjauksesta vastaisi työ- ja elinkeinoministeriö.

Finnwatch kiittää talousvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua Geologian tutkimuskeskuksesta annetun lain muuttamisesta.

Finnwatchin toimintakenttään ei sinänsä kuulu arvioida perustettavaksi esitetyn yhtiön tarpeellisuutta tai liikeideaa. Lausuntopyynnössä on kuitenkin pyydetty huomioimaan toimitettu liiketoimintasuunnitelma. Sen pohjalta toteamme, että toimitetun liiketoimintasuunnitelman mukaan yhtiön toiminta vaikuttaa olevan hyvin riippuvaista GTK:n henkilöstöstä ja sen osaamisesta. Yhtiöön ilmoitetaan palkattavan toimitusjohtaja, mutta liiketoimintasuunnitelman henkilöstökulut ovat hyvin matalat, vain noin 2 000 euroa kuussa. Mitä tulee hallituksen esityksessä esitettyihin perusteluihin verotusta koskien, toteamme ettei yhtiöittäminen vaikuta toimintaan kohdistuviin verotuksellisiin velvollisuuksiin. Tämä on todettu myös HE:ssa "*GTK:n toimiessa kaupallisessa tarkoituksessa ja kansainvälisissä (EU-maiden ulkopuoliset maat ja erityisesti ilman verosopimusta olevat maat) sopimuksissa konsulttina, sen asema on verolainsäädännön näkökulmasta verrattavissa yksityisiin konsulttiyrityksiin, eikä mitään eroa tehdä eri yhteisömuotojen välillä suhteessa verovelvollisuuteen.*" Tästä huolimatta varautumista "verotuksellisiin menettelyihin ja vastuisiin" käytetään HE:ssa perusteluna uuden yhtiön perustamiseen[1].

Edellä mainittujen huomioiden lisäksi Finnwatch keskittyy lausunnossaan tarkastelemaan HE:ta uudelle yhtiölle tulevien yritysvastuuvelvoitteiden näkökulmasta.

Hallituksen esityksestä voidaan päätellä, että uuden perustettavan yhtiön toiminta tulee suuntautumaan ihmisoikeuksien näkökulmasta korkean riskin maihin. HE toteaa, että GTK on toiminut usean vuoden ajan kansainvälisten maksullisten vientihankkeiden toteuttajana Afrikassa, Lähi-Idässä ja Aasiassa. HE toteaa myös, että kohdemaiden ja Suomen välillä ei yleensä ole verosopimuksia. Myös tämä viittaa korkean riskin toimintamaihin. Suomella on tuloverosopimukset yli 70 maan kanssa[2]. Verosopimusverkosto on painottunut korkean tulotason kehittyneisiin maihin kattaen mm. laajasti EU- ja OECD-maita[3].

[1] Lisäksi varautuminen verotuksellisiin menettelyihin ja vastuisiin olisi paremmin ennakoitavissa.
[2] Verohallinto, Voimassa olevat verosopimukset, saatavilla osoitteessa: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/49062/voimassa_olevat_verosopimukse/
[3] Finnwatch, 2014, Rikkinäinen veropalapeli, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/images/verosopimukset5.pdf

Finnwatch ry, Malminrinne 1 B, 00180 Helsinki
www.finnwatch.org

HE toteaa, että em. riskimaissa toteutetut hankkeet ovat osaltaan tukeneet Suomen kestävän kehityksen tavoitteita. Tarkempia perusteluja tälle ei kuitenkaan ole annettu ja GTK:n omista materiaaleista näitä tietoja on vaikeaa löytää.

GTK:n toimintaa em. riskimaissa on tarkasteltu mediassa kansainvälisten asiakirjavuotojen pohjalta. Toukokuussa 2021 uutisoitiin GTK:n auttaneen ydinaseohjelmasta epäiltyä Saudi-Arabiaa uraanietsinnöissä vuosina 2018–2019[4]. Ihmisoikeustilanteestaan pitkään arvosteltu Saudi-Arabia on ollut kansainvälisten pakotteiden alla toimittaja Jamal Khashoggin vuonna 2018 toteutetusta murhasta johtuen, ja muun muassa Euroopan parlamentti on vaatinut vuonna 2018 EU:n aseviennin keskeyttämistä maahan[5]. GTK:n julkisuuteen antamat kommentit hankkeesta eivät herätä luottamusta GTK:n yritysvastuuosaamisen tasosta.

GTK:sta erotettava uusi osakeyhtiö (joka liiketoimintasuunnitelman mukaan olisi edelleen suuresti riippuvainen GTK:n henkilöstöstä ja osaamisesta) ei olisi enää julkisuuslain piirissä ja ulkopuolisten sidosryhmien mahdollisuus sen toiminnan tarkkailuun heikkenisi merkittävästi.

Uusi yhtiö tulee velvoittaa noudattamaan asianmukaista ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuutta. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että uuden yhtiön tulee ennen palvelusopimusten solmimista arvioida ja ottaa päätöksenteossa huomioon projektien mahdolliset haitalliset ihmisoikeusvaikutukset, sekä tarvittaessa laatia projektikohtainen suunnitelma ihmisoikeusriskien hallitsemiseksi. Uuden yhtiön tulee myös ottaa käyttöön tehokas valitusmekanismi.

GTK:sta erotettavan uuden yhtiön tulisi osoittaa riittävät resurssit yritysvastuuosaamiseen ja ihmisoikeusriskien hallinnoimiseen. Vastaavat resurssit tulee osoittaa myös omistajaohjauksesta vastaavalle työ- ja elinkeinoministeriölle. Mikäli valtion omistaman yhtiön toiminnasta aiheutuu ihmisoikeusloukkauksia, on mahdollista, että Suomen valtion katsotaan silloin rikkoneen omia ihmisoikeusvelvoitteitaan.

[4] Suomen kuvalehti, 27.5.2021, Julman hallinnon kumppani, https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/vaiettu-bisnes-gtk-auttanut-ydinasetta-havittelevaa-saudi-arabiaa-uraanietsinnoissa-totta-kai-ikavia-asioita-tapahtuu/?shared=1184019-504aec77-4
[5] Euroopan parlamentti, https://www.europarl.europa.eu/news/fi/press-room/20181018IPR16536/parlamentti-vaatii-lopettamaan-eu-n-aseviennin-saudi-arabiaan

Finnwatch ry, Malminrinne 1 B, 00180 Helsinki
www.finnwatch.org